

Biljana Stankov¹
Milijana Roganović²

PRUŽANJE PODRŠKE I PODSTICANJE RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U EVROPSKOJ UNIJI

Originalni naučni rad

UDK: 005.412:334.713(4-672EU)

Rezime

Malim i srednjim preduzećima, posebno onim koja posluju u okviru nefinansijskog poslovnog sektora, se pridaje posebna važnost u Evropskoj uniji jer ona značajno doprinose rastu i razvoju evropske privrede, uvećanju dodate vrednosti i godišnjeg prometa, kao i povećanju zaposlenosti. Evropska komisija se bavi pružanjem podrške, pomoći i podsticaja razvoju malih i srednjih preduzeća preduzimanjem različitih mera i realizacijom programskih aktivnosti. Cilj ovog rada se odnosi na isticanje načina definisanja ovih preduzeća, kao veoma značajnog faktora koji opredeljuje pristup finansijskim sredstvima i različitim programima podrške koje Evropska unija usmerava ka sektoru malih i srednjih preduzeća. Pored hronološkog pregleda kriterijuma za definisanje i najznačajnijih programa podrške razvoju predutentištva, posebna pažnja će biti posvećena i značaju MSP sektora za privredni razvoj Evropske unije, kao i evropskom okviru preduzetničkih kompetencija usmerenog ka podsticanju preduzetničkih inicijativa.

Ključne reči: *preduzetništvo, mala i srednja preduzeća, Evropska unija, Evropska komisija*

¹ Dr Biljana Stankov, predavač, Visoka poslovna škola strukovnih studija Novi Sad, Vladimira Perića Valtera 4, Novi Sad, Republika Srbija, E-mail: bilja.l.stankov@gmail.com

² Dr Milijana Roganović, predavač, Visoka poslovna škola strukovnih studija Novi Sad, Vladimira Perića Valtera 4, Novi Sad, Republika Srbija, E-mail: milijanadjordjevic@gmail.com

Uvod

Mala i srednja preduzeća (MSP) ostvaruju visok stepen zastupljenosti u Evropskoj uniji i zauzimaju veoma značajno mesto u celokupnoj evropskoj privredi. Prema podacima Evropske komisije preduzetničkoj aktivnosti u Evropi se pridaje velik značaj jer upravo ona čini čak 17% svih ekonomskih aktivnosti stanovnika starijih od 15 godina. Mala i srednja preduzeća u Evropskoj uniji predstavljaju svojstven izvor novih radnih mesta i pružaju značajnu podršku zaposlenosti. Procenjuje se da MSP čine i do 99% preduzeća Evropske unije, da obuhvataju blizu 100 miliona ljudi, odnosno da u ukupnoj zaposlenosti Evropske unije učestvuju sa čak 67%. Clark (2021) navodi da je samo u Nemačkoj u MSP sektoru zaposleno 18,5 miliona ljudi i da je čak 6,8 miliona ljudi zaposleno u malim preduzećima (do 50 zaposlenih). Posmatrajući u tom kontekstu, može se zaključiti da MSP pružaju nezamenljiv doprinos uvećanju vrednosti evropskog BDP-a i da učestvuju u stvaranju dodate vrednosti u okviru gotovo svih privrednih sektora. Pored doprinosa ekonomskom rastu i zaposlenosti, značaj malih i srednjih preduzeća se ogleda i u podsticanju inovativnosti i stvaranju socijalne kohezije u Evropskoj uniji.

Mala i srednja preduzeća se smatraju jednim od najbrže rastućih sektora međunarodne trgovine koji doprinosi ekonomskom rastu na globalnom nivou. Prema prethodnim istraživanjima oko polovine globalnog BDP-a stvaraju upravo ova preduzeća, dok je njihovo učešće u globalnoj zaposlenosti oko 60%. Prema istraživanju Clark (2021) prosečan priverdni doprinos malih i srednjih preduzeća u Evropskoj uniji je na nivou od 56%. Na Malti recimo, oko 93% dodate vrednosti stvaraju mala i srednja preduzeća, dok je u Nemačkoj taj doprinos na nivou od 82%. Jedinstveno evropsko tržište obuhvata više od 500 miliona potrošača, te u tom smislu pruža i brojne mogućnosti za trgovinu unutar Evropske unije. Prema podacima koje obezbeđuje Eurostat MSP ostvaruju učešće od 46% u ukupnom uvozu robe u Evropsku uniju, odnosno od 37% u ukupnom izvozu robe iz Evropske unije. Tokom 2019. godine, čak 99% preduzeća koja su se bavila uvozom, odnosno 98% preduzeća koja su se bavila izvozom, u ukupnoj trgovini (unutar Evropske unije i van nje) bila su upravo mala i

srednja preduzeća. Evropska unija pridaje posebnu važnost razvoju i unapređenju MSP sektora, kao i pružanju podrške ovim preduzećima. Nova strategija razvoja malih i srednjih preduzeća se usmerava ka održivosti i digitalizaciji, uz znatno povećanje broja ovih preduzeća koja bi se bavila održivim poslovnim praksama i u poslovanju primenjivala savremene digitalne tehnologije.

Predmet istraživanja ovog rada jeste podrška Evropske unije usmerena ka razvoju i unapređenju poslovanja malih i srednjih preduzeća. Cilj rada se odnosi na isticanje načina definisanja ovih preduzeća kao veoma značajnog faktora koji opredeljuje pristup finansijskim sredstvima i različitim programima podrške koje Evropska unija usmerava ka MSP sektoru. Ključni faktori na osnovu kojih Evropska unija klasifikuje preduzeća, pa time i određuje pripadnost grupi malih i srednjih preduzeća, jesu broj zaposlenih, vrednost godišnjeg prometa i vrednost bilansa stanja. Evropska komisija je zadužena za praćenje implementacije definicije malih i srednjih preduzeća i njeno revidiranje u određenim intervalima.

Prema kriterijumima Evropske komisije mala i srednja preduzeća su ona koja zapošljavaju manje od 250 radnika, ostvaruju godišnji promet do 50 miliona evra, odnosno čija vrednost bilansa stanja dostiže iznos do 43 miliona evra. Pored navedenog, posebna pažnja će biti posvećena ulozi Evropske komisije u ovom procesu, odnosno aktivnostima koje ona preduzima u smislu podrške razvoju MSP i povećanja konkurentnosti Evropske unije kao najatraktivnijeg mesta za pokretanje malog biznisa. Prioriteti na koje je orijentisana Evropska komisija podrazumevaju promociju samog preduzetništva i razvoj preduzetničkih veština, unapređenje potencijala rasta malih i srednjih preduzeća i olakšanje pristupa različitim tržištima, pojednostavljivanje birokratskih procedura i jačanje dijaloga sa zainteresovanim učesnicima.

Hronologija razvoja kriterijuma za definisanje malih i srednjih preduzeća u Evropskoj uniji

Definicija malih i srednjih preduzeća predstavlja jednu od vodećih determinanti u procesu pružanja podrške i odobravanja finansijske pomoći od strane Evropske unije. Dannreuther (2007) naglašava

da je jedan od izvora neefikasnosti politika usmerenih ka sektoru malih i srednjih preduzeća upravo njihova neprecizna definicija, te u tom kontekstu, Wapshott (2018) ističe da će upravo jasna i nedvosmislena definicija MSP pružiti mogućnost kreatorima javnih politika da definišu odgovarajuće mere podrške i pomoći, koje će zatim biti i adekvatno implementirane.

Države članice Evropske unije podržavaju definiciju malih i srednjih preduzeća koja pruža mogućnost najvećem broju njihovih nacionalnih kompanija da apliciraju u okviru različitih programa podrške i ostvare koristi u smislu povećanja poslovne konkurentnosti. Pojedini autori ističu da se definicija malih i srednjih preduzeća mora različito tumačiti i, prema tome, uskladiti sa karakteristikama privrednog sektora u okviru kog se mere podrške i podsticaja trebaju primeniti. U tom kontekstu, Dannreuther (2007) naglašava da se pri definisanju malih i srednjih preduzeća ističe različitost u stavovima radničkih sindikata, stranih investitora, bankarskog sektora i regulatornih tela. Kriterijumi na kojima se zasnivaju definicije ovih preduzeća su pretežno kvantitativne prirode i zasnivaju se na broju zaposlenih, jer bi se, kvalitativni kriterijumi veoma teško mogli izmeriti.

Definisanje MSP u Evropskoj uniji prošlo je kroz različite faze koje su posebno obeležene aktivnostima Evropske komisije u smislu donošenja preporuke 96/280/CE iz 1996. godine, zatim preporuke 2003/361/CE iz 2003. godine i realizacije programa "Inicijalna procena uticaja" (eng. Initial Impact Assessment) iz 2017. godine.

Na osnovu preporuke Evropske komisije iz 1996. godine (eng. Recommendation 96/280/CE of the European Commission) sledeća četiri kriterijuma se smatraju ključnim pri definisanju malih i srednjih preduzeća: a) broj zaposlenih; b) vrednost godišnjeg prometa; c) godišnja vrednost bilansa stanja; d) kriterijum nezavisnosti. Kriterijum nezavisnosti se odnosi na preduzeća koja samostalno ili zajedno sa drugim preduzećima ne mogu da ostvare učešće od barem 25% (ili više) u vrednosti kapitala i, prema tome, ne ispunjavaju ostale kriterijume na kojima se zasniva definicija malih i srednjih preduzeća. U okviru ove preporuke Evropske komisije broj zaposlenih se ističe kao jedan od

najznačajnijih kriterijuma pri kategorizovanju preduzeća i naziva se "imperativni kriterijum".

U skladu sa odredbama preporuke preduzeća se kategorizuju u okviru dve grupe: mala preduzeća i srednja preduzeća. Mala preduzeća su ona koja imaju do 50 zaposlenih, koja ostvaruju godišnji promet u vrednosti do 7 miliona evra i čija godišnja vrednost bilansa stanja ne prelazi 5 miliona evra. U slučaju preduzeća srednje veličine broj zaposlenih ne prelazi 250, vrednost godišnjeg prometa može dostići do 40 miliona evra, a bilans stanja beleži vrednost do 27 miliona evra (Tabela 1).

Tabela 1. Kriterijumi za klasifikaciju malih i srednjih preduzeća u Evropskoj uniji prema preporuci Evropske komisije iz 1996. godine

Vrsta preduzeća	Broj zaposlenih	Vrednost godišnjeg prometa u mil. €	Vrednost bilansa stanja u mil. €
Srednje preduzeće	<250	≤40	≤27
Malo preduzeće	<50	≤7	≤5

Izvor: European Commission. 2021. Annual Report on European SMEs 2020/2021. Brussels: European Commission Directorate A Strategy & economic analysis.

Evropska komisija je 2003. godine načinila prve korake ka unapređenju i prilagođavanju prethodne definicije malih i srednjih preduzeća promenama poslovnog okruženja. Maja 2003. godine je usvojena Preporuka Evropske komisije (eng. Recommendation 2003/361/CE of the European Commission), koja je stupila na snagu 2005. godine. U odnosu na prethodnu preporuku iz 1996. godine, Evropska komisija je sada istakla da pre određivanja pripadnosti preduzeća jednoj od grupa (mikro, malo ili srednje preduzeće) moraju biti ispunjeni odgovarajući kvalitativni preduslovi. Prema preporuci Evropske komisije iz 2003. godine preduzećem se smatra svaki subjekt koji obavlja privrednu delatnost, bez obzira na pravni oblik njegovog organizovanja. Preduzećem se smatraju i jednopersonalna i porodična preduzeća koja se bave zanatskim i sličnim poslovima, kao i udružena

preduzeća koja ispunjavaju uslov redovnog obavljanja privrednih aktivnosti. U okviru preporuke se takođe ističe i to da se preduzećem smatra svaki pravni subjekt koji se bavi proizvodnjom dobara i/ili pružanjem usluga i pri tom ostvaruje određene koristi koje su produkt autonomije u donošenju pojedinih poslovnih odluka, pre svega odluka vezanih za alokaciju potrebnih resursa. U ovom kontekstu, preduzeće može obavljati jednu ili više privrednih aktivnosti i poslovati na jednoj ili više lokacija. Pošto se zadovolje opisani kvalitativni uslovi, preduzeće se dalje kategorizuje u odgovarajuću grupu (mikro, malo ili srednje preduzeće), na osnovu preostala tri kvantitativna kriterijuma (broj zaposlenih, vrednost godišnjeg prometa i vrednost bilansa stanja) (Tabela 2).

Tabela 2. Kriterijumi za klasifikaciju malih i srednjih preduzeća u Evropskoj uniji prema preporuci Evropske komisije iz 2003. godine

Vrsta preduzeća	Broj zaposlenih	Vrednost godišnjeg prometa u mil. €	Vrednost bilansa stanja u mil. €
Srednje preduzeće	<250	≤50	≤43
Malo preduzeće	<50	≤10	≤10
Mikro preduzeće	<10	≤2	≤2

Izvor: European Commission. 2021. Annual Report on European SMEs 2020/2021. Brussels: European Commission Directorate A Strategy & economic analysis.

Navedeni kvantitativni kriterijumi se primenjuju samo u slučaju klasifikacije pojedinačnih preduzeća. Ukoliko bi predmet klasifikacije bilo preduzeće koje je deo neke veće grupacije tada bi se u obzir morali uzeti podaci koji se odnose na čitavu grupu.

Preporuka Evropske komisije o definisanju malih i srednjih preduzeća iz 2003. godine donosi određene izmene i novine. Uvodi se kategorija mikro preduzeća koja zapošljavaju do 10 radnika, ostvaruju godišnji promet u vrednosti do 2 miliona evra, a godišnja vrednost bilansa stanja u njihovom slučaju ne prelazi 2 miliona evra. Broj zaposlenih kao kvantitativni kriterijum definisanja malih i srednjih preduzeća nije promenjen u odnosu na preporuku

Evropske komisije iz 1996. godine. Vrednost godišnjeg prometa je uvećana i sada iznosi do 10 miliona evra (7 miliona evra u 1996. godini) za mala preduzeća, odnosno do 50 miliona evra za preduzeća srednje veličine (40 miliona evra u 1996. godini). Promene su izvršene i u okviru godišnje vrednosti bilansne sume, te prema preporuci iz 2003. godine ova vrednost iznosi do 10 miliona evra (5 miliona evra u 1996. godini) za mala preduzeća, odnosno do 43 miliona evra (27 miliona evra u 1996. godini) u slučaju preduzeća srednje veličine.

Tokom 2017. godine Evropska komisija izražava spremnost za otpočinjanjem konsultativnih aktivnosti radi promene evropske definicije malih i srednjih preduzeća. U okviru programa „inicijalne procene uticaja“ (eng. Initial Impact Assessment) predlaže se revizija definicije, koja se primenjivala na osnovu preporuke iz 2003. godine. Ključne promene su se odnosile na konstruisanje efikasnog alata koji bi poslužio ispravnom identifikovanju onih preduzeća kojima je zaista neophodna finansijska pomoć i podrška. Nova definicija se temelji na dve osnovne poluge, finansijskoj i pravnoj. Predlaže se sprovođenje procene i ponovnog određivanja finansijskih vrednosti, koje se primenjuju kao kriterijumi kategorizacije preduzeća, usled rasta inflacije od 2003. godine pa nadalje. Na ovaj način, mnoga mala i srednja preduzeća ne bi više želela da "odrastu" jer bi tada ostala bez mnogih beneficija koje im trenutni položaj obezbeđuje. Pored finansijskog aspekta, novom definicijom bi trebalo jasnije ustanoviti i pravne koncepte kako bi se sprečilo samostalno i slobodno tumačenje od strane preduzeća. Međutim, prag od 250 zaposlenih i dalje nije podložan promenama, jer je nekoliko prethodnih studija već ukazalo na to da ga ne treba podizati na viši nivo (Center for Strategy & Evaluation Services, 2012).

Prema Tewari, Skilling, Kumar i Wu (2013) u postojećim definicijama malih i srednjih preduzeća, pripadnost određenom poslovnom sektoru je jedan od parametara koji sve više dolazi do izražaja pored broja zaposlenih, vrednosti godišnjeg prometa i bilansa stanja. Na primer, SAD, Kina, Kanada i Japan primenjuju sektorsku definiciju malih i srednjih preduzeća. U skladu sa navedenim, Evropska komisija takođe navodi da je jedan od ciljeva

revizije prethodne definicije upravo uzimanje u obzir specifičnosti određenih sektora privrede i, prema tome, posebnosti malih i srednjih preduzeća koja u okviru njih posluju.

U narednoj tabeli je dat uporedni prikaz kriterijuma za klasifikaciju malih i srednjih preduzeća koje primenjuju Evropska komisija, Svetska banka i Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD).

Tabela 3. Kriterijumi za klasifikaciju malih i srednjih preduzeća prema gledištima Evropske komisije, Svetske banke i Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD)

Vrsta preduzeća	Kriterijum	Evropska komisija	Svetska banka	OECD
Preduzeće srednje veličine	<i>Broj zaposlenih</i>	<250	< 300	<250
	<i>Vrednost godišnjeg prometa u mil. €</i>	<50	<15	-
	<i>Vrednost bilansa stanja u mil. €</i>	<43	<15	-
Malo preduzeće	<i>Broj zaposlenih</i>	<50	<50	<50
	<i>Vrednost godišnjeg prometa u mil. €</i>	<10	<10	-
	<i>Vrednost bilansa stanja u mil. €</i>	<10	<10	-
Mikro preduzeće	<i>Broj zaposlenih</i>	<10	<10	<10
	<i>Vrednost godišnjeg prometa u mil. €</i>	<2	<3	-
	<i>Vrednost bilansa stanja u mil. €</i>	<2	<3	-

Izvor: El Madani A. (2018). SME policy: Comparative analysis of SME definitions. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(8), 100-111.

Poređenjem kvantitativnih kriterijuma kojima se Evropska komisija služi pri određivanju pripadnosti preduzeća kategorijama mikro, malih i srednjih preduzeća, sa onima koje primenjuje Svetska banka, značajne razlike se primećuju kada je reč o preduzećima srednje veličine. Naime, broj zaposlenih ne odstupa značajno, ali su evidentne razlike prisutne u vrednosti godišnjeg

prometa (do 50 miliona evra prema Evropskoj komisiji, odnosno do 15 miliona evra prema Svetskoj banci) i vrednosti bilansa stanja (do 43 miliona evra prema Evropskoj komisiji, odnosno do 15 miliona evra prema Svetskoj banci). U slučaju definisanja malih preduzeća stavovi su ujednačeni, dok se kod kategorije mikro preduzeća takođe primećuju razlike u finansijskim pokazateljima. OECD pri kategorizovanju preduzeća u obzir uzima samo kvantitativni aspekt koji se odnosi na broj zaposlenih i u tom smislu se poistovećuje sa merilima Evropske komisije.

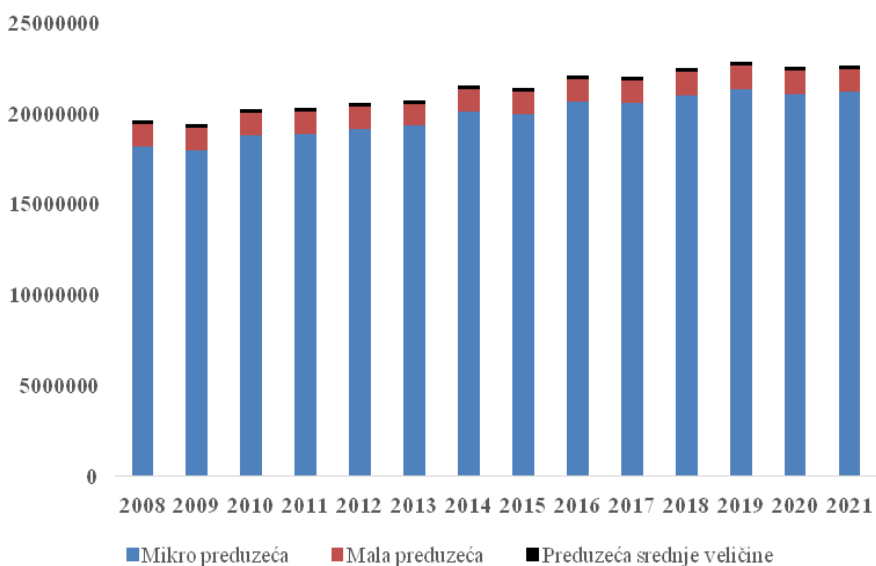
Značaj malih i srednjih preduzeća za privredni rast i razvoj Evropske unije

De Man, Munters & Max (2016) i kasnije Dvouletý & Lukeš (2017) su hronološki opisali istorijski razvoj preduzetničkog okvira i politika za mala i srednja preduzeća u Evropskoj uniji. Prekretnicama se smatraju proglašenje preduzetničke, inovativne i otvorene Evrope u Lisabonskoj agendi 2000 (Grimm, 2011), zatim objavljivanje Zelene knjige o preduzetništvu od strane Evropske komisije (European Commission, 2003a, b), ustanovljavanje definicije malih i srednjih preduzeća prema preporuci Evropske komisije iz 2003. godine i primena Zakona o malim preduzećima kao i principa „misli prvo na male“.

Često se može čuti da upravo mala i srednja preduzeća čine okosnicu evropske privrede. Zapošljavaju skoro 100 miliona ljudi, odnosno 65% radne snage Evropske unije je zaposleno u ovim preduzećima, značajno doprinose vrednosti evropskog BDP, kao i stvaranju dodate vrednosti u svakom sektoru privrede. Brojni autori ističu da mala i srednja preduzeća predstavljaju najbrže rastući sektor međunarodne trgovine, da značajno doprinose ekonomskom rastu sa učešćem od oko 50% u globalnom BDP i 60% u globalnoj zaposlenosti (Bamiatzi & Kirchmaier, 2014; Gerlach-Kristen, O'Connell & O'Toole, 2015; Kushnir, Mirmulstein & Ramalho, 2010). Dvouletý (2018, p. 411) ističe da upravo preduzetnička aktivnost u Evropi predstavlja 17% svih ekonomskih aktivnosti stanovnika starosti od 15 do 64 godine. Sa više od 500 miliona potrošača, jedinstveno evropsko tržište pruža brojne mogućnosti za trgovinu unutar Evropske unije.

Mala i srednja preduzeća se suočavaju sa mnogim problemima, posebno u pogledu pristupa informacijama (Harvie & Lee, 2005), i tehnološke sofisticiranosti (Gibson & Van Der Vaart, 2008). U početnim fazama razvoja, svakako im najviše problema stvara otežan pristup izvorima finansiranja. Jedan od ciljeva Evropske komisije se odnosi na uspostavljanje stabilnog regulatornog okvira čijom primenom bi se stimulisalo slobodno kretanje proizvoda i usluga i pružila mogućnost malim i srednjim preduzećima da iskoriste sve prednosti koje im obezbeđuje njihov položaj.

Grafikon 1. Broj malih i srednjih preduzeća u EU-27 u periodu od 2008. do 2021. godine

Izvor: <https://www.statista.com/>

Od 2008. godine pa nadalje u nefinansijskom poslovnim sektoru Evropske unije preovlađuju mikro preduzeća koja zapošljavaju do 10 radnika (Grafikon 1). Jednopersonalna i porodična preduzeća su veoma atraktivan oblik preduzetništva u Evropi. U kretanju broja malih preduzeća nisu primećene značajne oscilacije tokom posmatranog perioda, dok su preduzeća srednje veličine

ostvarivala najniže učešće. Recimo, samo tokom 2020. godine u Evropskoj uniji je u okviru nefinansijskog poslovnog sektora funkcionisalo svega 199.362 preduzeća srednje veličine, nasuprot 21.044.844 mikro preduzeća (93% svih malih i srednjih preduzeća).

Slična kretanja se mogu zapaziti i tokom 2020. godine kada su mala i srednja preduzeća činila 99,8% svih preduzeća u okviru nefinansijskog poslovnog sektora, odnosno samo mikro preduzeća su ostvarila učešće od 93,3%.

Tabela 4. Broj preduzeća, ostvarena dodata vrednost i zaposlenost u EU-27 tokom 2020. godine.

	Vrsta preduzeća				
	Mikro	Mala	Srednja	MSP ukupno	Velika
Brojnost preduzeća					
Broj	21.044.884	1.282.211	199.362	22.526.457	40.843
%	93,3	5,7	0,9	99,8	0,2
Dodata vrednost					
u mil. €	1.179.476	1.071.196	1.087.613	3.338.286	2.956.544
%	18,7	17,0	17,3	53,0	47,0
Zaposlenost					
Broj	36.988.539	25.313.006	20.130.548	82.432.093	44.358.284
%	29,2	20,0	15,9	65,0	35,0

Izvor: Statistical office of the European Union, Eurostat (<https://ec.europa.eu/eurostat/>)

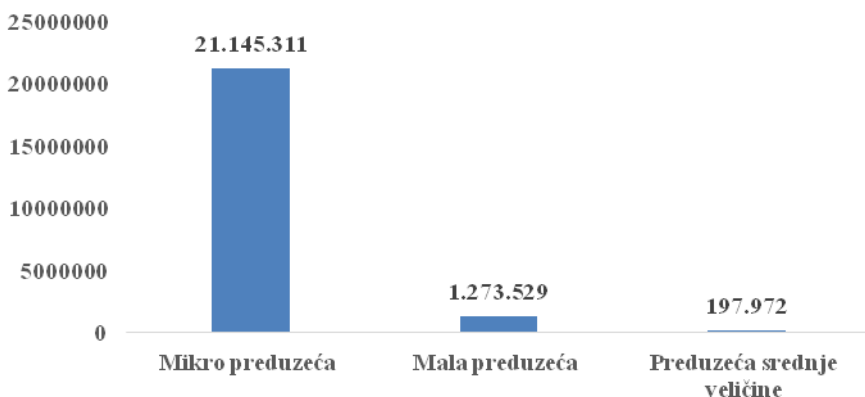
U slučaju brojnosti preduzeća u Evropskoj uniji tokom 2020. godine mala i srednja preduzeća, na čelu sa mikro preduzećima, svakako zauzimaju vodeće mesto. Situacija je drugačija kada se preduzeća posmatraju prema učešću u ukupnoj dodatoj vrednosti nefinansijskog poslovnog sektora i doprinosu ukupnoj zaposlenosti. Posmatrajući sva mala i srednja preduzeća može se primetiti da je njihovo ukupno učešće u dodatoj vrednosti na nivou od 53% i da je doprinos pojedinih kategorija preduzeća skoro pa ujednačen. Sa druge strane, velika preduzeća (više od 250

zaposlenih) su učestvovala u stvaranju 47% ukupne dodate vrednosti. U nefinansijskom poslovnom sektoru Evropske unije čak 65% ukupne radne snage čine zaposleni u malim i srednjim preduzećima (29,2% čine zaposleni u u mikro preduzećima).

Tokom 2021. godine broj malih i srednjih preduzeća u Evropskoj uniji je povećan za oko 90.000 u odnosu na prethodnu godinu, a mikro preduzeća i dalje ostvaruju dominantno učešće.

Mala i srednja preduzeća predstavljaju i svojstven izvor inovacija. Inicijatori su mnogih inovativnih rešenja, kao odgovora na razne izazove globalnog sveta, kao što su klimatske promene, efikasna upotreba resursa i socijalna kohezija.

Grafikon 2. Broj preduzeća u EU-27 tokom 2021. godine.

Izvor: Statistical office of the European Union, Eurostat, (<https://ec.europa.eu/eurostat/>)

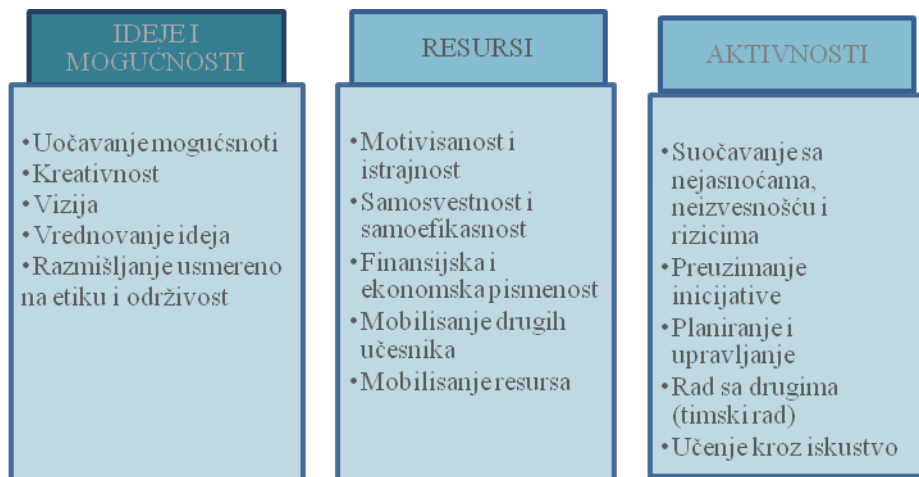
Ova preduzeća ostvaruju i zapaženu ulogu i u procesu širenja inovacija u čitavom evropskom regionu. Sudeći prema mnogobrojnim prednostima malih i srednjih preduzeća, u izveštajima Evropske komisije se često navodi da su upravo ova preduzeća veoma značajna za realizaciju tranzicije Evropske unije ka održivoj i digitalnoj ekonomiji.

Evropski okvir preduzetničkih kompetencija i unapređenje preduzetništva

Evropska komisija je 2016. godine uspostavila Evropski okvir preduzetničkih kompetencija (eng. The European Entrepreneurship Competence Framework) kako bi podržala i podstakla realizaciju aktivnosti za unapređenje preduzetničkih kapaciteta građana i organizacija u Evropskoj uniji. S obzirom na to da u ukupnoj zaposlenosti u Evropskoj uniji, mala i srednja preduzeća učestvuju sa čak 67% (Bergner, Bräutigam, Evers & Spengel, 2017), značaj ovog okvira još više dolazi do izražaja. On ističe da bi svaki građanin Evropske unije trebao da dobije priliku da razvija svoje preduzetničke kompetencije, ali da istovremeno mora posedovati odgovarajuća znanja i veštine svojstvene preduzetniku i podržavati preduzetničke stavove.

Jedan od ključnih ciljeva implementacije Evropskog okvira preduzetničkih kompetencija se odnosi na realizaciju preduzetničkog obrazovanja. Ovoj vrsti obrazovanja posebnu pažnju treba posvetiti već u okviru osnovnog obrazovanja (viši razredi), a svakako na nivou srednjoškolskog i visokog obrazovanja. Poseban akcenat bi se pri tom trebao staviti na primenu stečenog znanja u konkretnom poslovnom okruženju. Podizanju nivoa preduzetničkog znanja i veština treba posvetiti pažnju i u okviru različitih inicijativa lokalnih zajednica, kao i na radnim mestima. U tom kontekstu se naglašava da je preduzetnička kompetencija prepoznata kao „kompetencija za život“ koja je relevantna za lični razvoj, napredovanje u poslu i pokretanje novih preduzetničkih poduhvata.

Ilustracija 1. Evropski okvir preduzetničkih kompetencija *EntreComp*

Izvor: Competence areas and learning progress | EU Science Hub (europa.eu)

EntreComp okvir se temelji na 15 ključnih preduzetničkih kompetencija koje su raspoređene u okviru tri grupe: ideje i mogućnosti, resursi i aktivnosti. Posebna vrednost okvira se ogleda u tome što se navedene kompetencije ne dovode u direktnu vezu sa osnivanjem novog preduzeća i pokretanjem poslovanja, već sa preduzetničkim načinom razmišljanja uopšte. Kreativnosti i inovativnosti, koje se ispoljavaju u procesima pronalaženja novih načina obavljanja određenih poslovnih aktivnosti, se pridaje poseban značaj kako pri trenutnom napretku poslovne karijere, tako i pri kreiranju novih poslovnih ideja. EntreComp okvir pruža sveobuhvatan opis znanja, veština i stavova koji karakterišu preduzetnike i pružaju mogućnost pojedincima da stvore finansijsku, kulturnu i društvenu vrednost, kako za sebe tako i za druge.

Cilj primene ovog okvira jeste da se aktivnosti podrške i podsticanja razvoja preduzetništva realizuju u različitim zemljama, regionima i gradovima, kako bi se razmenila iskustva i prezentovale pozitivne poslovne prakse. Akcenat bi se pri tom stavio na one prakse koje su ispoljile visok stepen uspešnosti u

procesu kreiranja koherentne metodologije za podršku razvoju preduzetničkog načina razmišljanja na svim nivoima. EntreComp okvir se efiksano primenjuje u nastavnom procesu kako bi se ishodi preduzetničkog učenja prilagodili specifičnom kontekstu, odnosno određenim korisnicima (npr. studenti, preduzetnici, kreatori politika i sl). Pored toga, njegova primena je veoma značajna i u neformalnom kontekstu, s obzirom na to da on pomaže pojedincima da jednostavno prepoznaju i ispravno procene sopstvene preduzetničke kompetencije.

Učešće Evropske komisije u procesu pružanja podrške i podsticanja razvoja malih i srednjih preduzeća

U prethodnom izlaganju je istaknuta važnost ispravnog i preciznog definisanja malih i srednjih preduzeća uz uvažavanje određenih kvantitativnih i kvalitativnih kriterijuma. Pošto zadovolje navedene kriterijume, mala i srednja preduzeća postaju kvalifikovana za dobijanje podrške i pomoći u okviru različitih programa Evropske unije. Pomoć se najčešće odnosi na finansiranje istraživanja, unapređenja konkurentnosti i razvoja inovacija. Kako bi dodatno podstakla razvoj malih i srednjih preduzeća Evropska unija se trudi da obavezne zahteve svede na najmanju moguću meru, kao i da smanji administrativne naknade za usklađivanje sa evropskim vrednostima. U tom kontesktu, Dizdarević (2021) ističe da zemlje Evropske unije upravo i nastoje da iskoriste potencijale malih i srednjih preduzeća kroz niz različitih programa i podsticaja za razvoj preduzetničke kreativnosti i inovativnosti.

Specijalni izaslanik Evropske unije za mala i srednja preduzeća, u saradnji sa nacionalnim predstavnicima, vodi računa o sigurnosti sprovođenja strategije i poštovanju primene principa „prvo se misli na male“ u svim politikama Evropske unije. Preduzetnička politika Evropske unije se, između ostalog, zasniva i na pružanju podrške malim i srednjim preduzećima u pojedinim fazama njihovog životnog veka, uz promociju i podsticanje preduzetničkog obrazovanja na svim nivoima. Posebna pažnja se usmerava ka podsticanju specifičnih gupa, koje inače poseduju preduzetnički potencijal, da realizuju svoju preduzetničku ideju (npr. žensko ili porodično preduzetništvo).

Evropska komisija pruža podršku malim i srednjim preduzećima i podstiče njihov razvoj putem različitih paketa mera. Na zvaničnoj internet stranici Evropske komisije dostupne su detaljne informacije o svim programima (Tabela 5).

Tabela 5. Programi Evropske komisije za podršku i pomoć malim i srednjim preduzećima u Evropskoj uniji

Program za konkurentnost malih i srednjih preduzeća <i>COSME - Programme for the Competitiveness of Enterprises and SMEs</i>
Program COSME je orijentisan ka unapređenju konkurentnosti malih i srednjih preduzeća putem obezbeđenja lakšeg pristupa izvorima finansiranja, podrške internacionalizaciji i pristupu stranim tržištima, stvaranja konkurentnog poslovnog okruženja i podsticanja razvoja kulture preduzetništva.
Vaš evropski poslovni portal <i>The Your Europe Business Portal</i>
Praktični vodič za poslovanje u Evropi koji pruža korisne informacije preduzetnicima koji žele da započnu poslovanje van tržišta matične zemlje, odnosno na drugim tržištima zemalja članica Evropske unije.
Evropska mreža preduzetništva <i>The Enterprise Europe Network</i>
Predstavlja najveću svetsku mrežu podrške malim i srednjim preduzećima orijentisanu ka pružanju pomoći u inoviranju i širenju poslovanja na međunarodnom tržištu. Putem ove mreže, mala i srednja preduzeća i preduzetnici jednostavnije dolaze do potrebnih tržišnih informacija, lakše prevazilaze pravne i administrativne prepreke i efikasnije pronalaze poslovne partnere širom Evrope.
Portal za internacionalizaciju malih i srednjih preduzeća <i>The SME Internationalisation Support</i>
Pružuje informacije o stranim tržištima i pomaže evropskim preduzetnicima da internacionalizuju svoje poslovanje izvan Evrope.
Jedinstveni portal o pristupu finansijama <i>The Single Portal on Access to Finance</i>
Obezbeđuje podršku i pomoć malim i srednjim preduzećima u pronalaženju odgovarajućih izvora finansiranja koje pruža Evropska unija.
Evropska platforma za saradnju klastera <i>The European Cluster Collaboration Platform</i>
Pružuje podršku pri umrežavanju klastera iz različitih privrednih sektora, kao i pomoć pri uspostavljanju međunarodne saradnje i povezivanju

najsupešnijih klastera. Takođe, obezbeđuje i dinamičko mapiranje preko 1000 profilisanih klaster organizacija širom sveta i podržava pojavu novih lanaca vrednosti kroz međusektorsku saradnju.

Erazmus za mlade preduzetnike
Erasmus for Young Entrepreneurs

Predstavlja program prekogranične razmene koji novim, potencijalnim preduzetnicima, ili preduzetnicima koji su pokrenuli sopstveno poslovanje tokom protekle tri godine, pruža priliku da uče od iskusnih preduzetnika, koji posluju u nekoj drugoj zemlji učesnici programa, i pri tom steknu korisna znanja i veštine.

The SME Assembly
Skupština malih i srednjih preduzeća

Predstavlja svakako najznačajniji događaj za mala i srednja preduzeća u Evropi, održava se jednom godišnje kao završni događaj evropske nedelje malih i srednjih preduzeća. Skupštini prisustvuju predstavnici Evropske komisije, predstavnici zemalja članica Evropske unije, naučni radnici i evropske i nacionalne asocijacije preduzetnika i raspravljaju o ključnim pitanjima koja se tiču politike Evropske unije o malim i srednjim preduzećima.

Izvor: European Commission. *Entrepreneurship and SMEs*.
https://ec.europa.eu/growth/smes_en

Evropska nedelja malih i srednjih preduzeća

Evropska nedelja malih i srednjih preduzeća (eng. *European SME week*) je panevropski događaj koji organizuje Evropska komisija sa ciljem promovisanja preduzetništva u Evropi. Na taj način se preduzetnicima pruža pomoć u pronalaženju informacija o različitim oblicima podrške koji su im na raspolaganju, uz istovremeno podsticanje potencijalnih preduzetnika da se opredele za pokretanje sopstvenog biznisa. U okviru Evropske nedelje malih i srednjih preduzeća se zapravo tokom čitave godine održavaju različiti tematski događaji u skoro 40 zemalja učesnica, a većina evropskih i međunarodnih događaja se održava u Briselu. Završni događaj se organizuje svake jeseni, kada se održava i godišnja Skupština malih i srednjih preduzeća, kao i svečanost povodom dodele evropskih nagrada za unapređenje i razvoj preduzetništva. U svim aktivnostima mogu učestvovati postojeći i potencijalni preduzetnici, poslovne organizacije, institucije koje pružaju

podršku poslovanju malih i srednjih preduzeća, zatim predstavnici vlasti nadležni za SME sektor, obrazovne institucije i svi ostali zainteresovani učesnici. Pored toga što se pojavljuju kao učesnici, preduzetnici mogu biti i organizatori različitih događaja. Evropska nedelja malih i srednjih preduzeća je takođe i jedinstvena prilika za sve one organizacije koje se bave pružanjem usluga poslovne podrške da te usluge promovišu brojnim preduzetnicima u Evropi.

Evropski sistem standardizacije u sektoru malih i srednjih preduzeća

Primenom različitih mera, Evropska unija konstantno podržava učešće malih i srednjih preduzeća u procesu standardizacije, podstiče informisanost o važnosti ovog pitanja i potrebu za standardizacijom ističe kao neophodnost. Standardizacija pruža višestruke koristi malim i srednjim preduzećima u Evropskoj uniji jer, između ostalog, doprinosi smanjenju troškova, poboljšanju inovativnih kapaciteta i unapređenju konkurentnosti. Pored toga, standardizacija će doprineti uklanjanju trgovinskih barijera, smanjenju transakcionih troškova i jednostavnijem pristupu različitim tržištima. S obzirom na to da je jedan od vodećih ciljeva poslovanja malih i srednjih preduzeća Evropske unije upravo internacionalizacija sopstvenog poslovanja, značaj standardizacije proizvoda i procesa još više dolazi do izražaja.

Evropska komisija će preduzimati različite aktivnosti pomoći i podrške malim i srednjim preduzećima kako bi se osnažila njihova konkurentna pozicija pri pristupu na inostranim tržištima i pronalaženju novih poslovnih partnera u inostranstvu. Organizacija za standardizaciju malih i srednjih preduzeća (eng. Small Business Standards – SBS) je evropska, neprofitna organizacija osnovana uz podršku Evropske komisije. Ova organizacija učestvuje u procesu standardizacije posredstvom drugih evropskih organizacija za standardizaciju i pri tom je orijentisana na realizaciju sledećih aktivnosti: a) predstavlja i štiti interese malih i srednjih preduzeća u oblasti standardizacije, u Evropskoj uniji i na međunarodnom tržištu; b) edukuje predstavnike malih i srednjih preduzeća o

značaju i prednostima standardizacije; c) podstiče uključivanje većeg broja preduzetnika u proces standardizacije.

Zaključak

Mala i srednja preduzeća zauzimaju veoma važno mesto u nefinansijskom poslovnom sektoru Evropske unije. Prema podacima Evropske komisije prezentovanim u godišnjem izveštaju o malim i srednjim preduzećima iz 2021. godine, više od 21 milion mikro preduzeća, malih preduzeća i preduzeća srednje veličine je aktivno poslovalo tokom 2020. godine u Evropskoj uniji. Od ukupnog broja preduzeća koja su poslovala u okviru nefinansijskog poslovnog sektora čak 99,8% su bila mala i srednja preduzeća. Ona su doprinela stvaranju 53% ukupne dodate vrednosti i obezbedila čak 65% svih radnih mesta. Veoma je važno napomenuti da je učešće mikro preduzeća, odnosno preduzeća koja maksimalno zapošljavaju do 10 radnika, bilo dominantno i iznosilo 93%.

Efekti pandemije COVID-19, kao i mere koje su preduzete kako bi se sprečilo dalje širenje virusa, su posebno ugrozile opstanak i/ili nastavak poslovanja brojnih malih i srednjih preduzeća u Evropskoj uniji. Uslužni sektor je u tom kontekstu pretrpeo najveće gubitke, a kada je reč o malim i srednjim preduzećima to se odnosilo na usluge smeštaja i ishrane i usluge transporta i skladištenja. Tokom 2020. godine Evropska unija je preduzela niz mera kako bi upravo ovim preduzećima pomogla da reše probleme vezane za solventnost i time sprečila mogući prekid njihovog poslovanja. Međutim, regulatorna i administrativna opterećenja i dalje predstavljaju prepreke samostalnom pokretanju posla, dok se kao jedan od najčešćih problema u poslovanju malih i srednjih preduzeća navodi nemogućnost pristupa adekvatnim izvorima finansiranja.

Mere koje se trenutno sprovode u Evropskoj uniji, a usmerene su na promovisanje razvoja istraživačkih i inovativnih kompetencija malih i srednjih preduzeća, odnose se na unapređenje njihovih digitalnih veština. Od 2019. godine pa nadalje, mala i srednja preduzeća koja posluju u digitalnom sektoru su ostvarila veći doprinos ukupnoj dodatoj vrednosti i zaposlenosti nego preduzeća

u nedigitalnom sektoru. Brojni programi Evropske unije su već dali doprinos digitalizaciji poslovanja malih i srednjih preduzeća i smanjenju štetnih uticaja na životnu sredinu, a svakako će se nastaviti i sa sprovođenjem sličnih programa u budućem periodu. Pri razvoju novih programa digitalizacije malih i srednjih preduzeća u Evropskoj uniji posebno treba voditi računa o tome da program bude dobro osmišljen i usmeren ka ciljnim grupama, da program bude prilagođen korisnicima u smislu jednostavnog prijavljivanja i realizovanja, zatim da se pojednostavi pristup izvorima finansiranja i omogućiti brza isplata odobrenih sredstava, kao i da se podstiče saradnja sa drugim poslovnim partnerima i zainteresovanim stranama.

Trenutno, jedna od osnovnih aktivnosti kojima se bavi Evropska komisija jeste kreiranje nove strategije razvoja malih i srednjih preduzeća koja bi, iznad svega, bila usmerena na održivost i digitalizaciju Evrope. Cilj ove strategije, između ostalog, jeste i znatno povećanje broja malih i srednjih preduzeća koja posluju prema principima održive poslovne prakse, kao i preduzeća koja koriste digitalne tehnologije. Pored toga, Evropska komisija preduzima i niz drugih aktivnosti u okviru programa podrške i podsticaja razvoja malih i srednjih preduzeća kao što su: smanjenje administrativnih opterećenja i poboljšanje pristupa tržištu, jednostavniji pristup izvorima finansiranja, podsticanje razvoja partnerstava između Unije i zemalja članica, posebni oblici podrške preduzetništvu, razvoj preduzetničke mreže i distribucija informacija za mala i srednja preduzeća. Evropska komisija je u okviru pomenute strategije predložila skup mera koje bi doprinele uklanjanju regulatornih i drugih barijera za poslovanje malih i srednjih preduzeća, a takođe i proširenju poslovanja na jedinstvenom evropskom tržištu i van njega. Radi uspešne realizacije strategije neophodno je uspostaviti, a zatim održavati i unapređivati, stabilne partnerske odnose između Evropske unije i zemalja članica, uz angažovanje predstavnika regionalnih i lokalnih vlasti.

Literatura

1. Bamiatzis, V., C., & Kirchmaier, T. (2014). Strategies for superior performance under adverse conditions: A focus on small and medium-sized high-growth firms. *International Small Business Journal*, 32(3), 259-284.
2. Bergner, S., R., & Bräutigam, M., E., & Spengel, C. (2017). The use of SME tax incentives in the European Union. *ZEW-Centre for European Economic Research Discussion Paper*, 17-006, 1-125.
3. Center for Strategy & Evaluation Services. (2012). *Evaluation of the SME Definition*. European Commission.
4. Clark, D. (2021). Number of SMEs in the European union 2008-2021, by size. <https://www.statista.com/statistics/878412/number-of-smes-in-europe-by-size/>
5. Dannreuther, C. (1999). Discrete dialogues and the legitimization of EU SME policy. *Journal of European Public Policy*, 6(3), 436-455.
6. Dannreuther, C. (2007). A Zeal for a Zeal? SME Policy and the Political Economy of the EU. *Comparative European Politics*, 5(4), 377-399.
7. Dizdarević, M. (2021). Poticanje razvoja malih i srednjih preduzeća u Evropskoj uniji. *Zbornik Radova Univerziteta Džemal Bijedić u Mostaru, Ekonomski Fakultet*, 19(30).
8. Dvouletý, O. (2018). Determinants of self-employment with and without employees: empirical findings from Europe. *International Review of Entrepreneurship*, 16(3), 405-426.
9. Dvouletý, O., Srhoj, S., & Pantea, S. (2021). Public SME grants and firm performance in European Union: A systematic review of empirical evidence. *Small Business Economics*, 57(1), 243-263.
10. De Man, P., Munters, A., & Marx, A. (2016). *Entrepreneurship policy: a multi-dimensional and multi-level assessment*. Luxembourg: Office of the European Union.
11. Dvouletý, O., & Lukeš, M. (2016). Review of empirical studies on self-employment out of unemployment: do self-employment policies make a positive impact? *International Review of Entrepreneurship*, 14(3), 361-376.

12. European Commission. (2003a). *Green Paper on Entrepreneurship in Europe*. Retrieved from http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/entrepreneurship_europe.pdf
13. European Commission. (2003b). *Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises*. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003H0361>
14. Gibson, T., & Van der Vaart, H., J. (2008). *Defining SMEs: A less imperfect way of defining small and medium enterprises in developing countries*. Brookings Global Economy and Development.
15. Gerlach-Kristen, P., O'Connell, B., & O'Toole, C. (2015). Do Credit Constraints Affect SME Investment and Employment? *The Economic and Social Review*, 46(1), 51-86.
16. Grimm, H., M. (2011). The Lisbon agenda and entrepreneurship policy: governance implications from a German perspective. *Public Administration*, 89(4), 1526–1545.
17. Harvie, C., & Lee, B., C. (2005). Public policy and SME development. In *Sustaining growth and performance in East Asia: The role of small and medium sized enterprises* (Vol. 3). Edward Elgar Publishing.
18. Kushnir, K., M., Mirmulstein, L., & Ramalho, R. (2010). *Micro, small, and medium enterprises around the world: how many are there, and what affects the count*. Washington: World Bank/IFC MSME Country Indicators Analysis Note.
19. Tewari, P, S., Skilling, D., Kumar, P., & Wu, Z. (2013). *Competitive small and medium enterprises: A diagnostic to help design smart SME policy*. Knowledge Economy Study.
20. Wapshott, R. & Mallett, O. (2018). Small and medium-sized enterprise policy: Designed to fail? *Environment and Planning C: Politics and Space*, 36(4), 750-772.

PROVIDING SUPPORT AND ENCOURAGING THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE EUROPEAN UNION

Abstract

Small and medium-sized enterprises, especially those operating in the non-financial business sector, are given special importance in the European Union because they significantly contribute to the growth and development of the European economy, increase added value and annual turnover, and increase employment. The European Commission deals with providing support, assistance and incentives for the development of small and medium enterprises by taking various measures and implementing program activities. The aim of this paper is to highlight the way of defining these enterprises, as a very important factor that determines the access to finance and various support programs that the European Union directs to the SME sector. In addition to the chronological overview of the criteria for defining the most important programs to support the development of entrepreneurship, special attention will be paid to the importance of SMEs for economic development of the European Union, as well as the European framework of entrepreneurial competencies.

Keywords: *entrepreneurship, small and medium enterprises, European Union, European Commission*

Datum prijema / Date of arrival: 29.04.2022.

Datum prihvatanja / Accepted date: 12.07.2022.